

13 ПРИНЦИПОВ ВЕРЫ РАМБАМА

ВОСЬМОЙ ПРИНЦИП

Я совершенно убежден, что вся Тора, находящаяся ныне в руках наших, – это Тора, данная нашему учителю Моше, да пребудет он в мире.

Соглашаясь с тем, что заповеди даны на Синае, мы можем воспринять их как непреложный закон только в том случае, если в последующие столетия в них не были внесены изменения и не вкрались ошибки. Иначе это уже совсем не то, что Бог велел, а нечто другое.

1. Дварим, 4:1-2

А теперь, Израиль, слушай установления и законы, которые я учу вас исполнять, чтобы вы жили, и пришли, и овладели страной, которую Бог ваших отцов отдает вам! Не добавляйте к тому, что я повелеваю вам, и не убавляйте от этого, чтобы соблюдать заповеди вашего Бога, которые я повелеваю вам.

(א) ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יקוק אלהי אבותיכם נתן לכם: (ב) לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יקוק אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם:

В самой Торе содержится строгий запрет вносить какие-либо изменения – этот факт доставил бы серьезные сложности любому, кто решился бы «исправить» Тору или реформировать ее. Но что будет, если с таким предложением выступит пророк, который попытается внести изменения от имени Бога? «Тот же Бог, который дал заповеди Моше, – скажет лжепророк, – явился мне и повелел добавить такую-то заповедь или убавить» – что тогда?

2. Дварим, 13:1-6

1. Все, что я заповедую вам, строго исполняйте; **не прибавляй к этому ничего и ничего не убавляй** от этого. 2. Если восстанет в твоей среде пророк или сновидец и даст тебе знамение или чудо; 3. И сбудется то знамение или чудо, о котором он тебе говорил, чтобы сказать: «Пойдем за иными богами, которых ты не знал, и будем служить им», 4. То не слушай слов этого пророка или этого сновидца, ибо испытывает вас Бог ваш, чтобы узнать, любите ли вы вашего Бога всем сердцем и всей душой. 5. За Господом, Богом вашим, идите, Его бойтесь, Его заповеди соблюдайте, Его голоса слушайтесь, Ему служите и Его держитесь. 6. А тот пророк или сновидец должен быть предан смерти за то, что говорил преступное против вашего Бога, который вывел вас из Египта и избавил тебя из дома рабства, – чтобы сбить тебя с пути, по которому Господь, Бог твой повелел тебе идти; искорени же зло из своей среды.

דברים י"ג, א'-ו'

את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תספו עליו ולא תגרעו ממנו: פ כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת: ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר גלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חלם החלום ההוא כי מנסה יקוק אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את יקוק אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם: אחרי יקוק אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו: והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על יקוק אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדה מבית עבדים להדיחה מן הדרך אשר צוה יקוק אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

3. Ваикра 27:34

ויקרא פרק כ"ז, פסוק ל"ד

Вот заповеди, которые Господь повелел Моше на горе Синай.

אלה המצוות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני

4. Трактат Шабат 104a

מסכת שבת דף ק"ד ע"א

"Вот заповеди..." – отсюда учим, что даже пророк не вправе ничего прибавить (к Торе).

אלה המצוות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה.

Словом «вот» Тора обычно конкретизирует сказанное выше. Выше по тексту разговор шел о заповедях. Так вот они, эти заповеди. Эти, а не другие (не те, что захочет прибавить пророк).

5. Рамбам, Законы об основах Торы 5:1

רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ט ה"א

В Торе ясно сказано, что она – закон на все времена: нельзя ее изменять, ни убавить от нее, ни прибавить к ней, как сказано (Дварим 13:1): "Все, что я заповедую вам, строго исполняйте; не прибавляй к этому ничего и ничего не убавляй от этого"; и сказано: "А то, что открыто – это нам и сынам нашим **навечно**, исполнять все, что сказано в этой Торе" (Дварим 29:28). Отсюда учат, что все законы Торы нам заповедано исполнять всегда. Также сказано: "Вечный закон для [всех] поколений ваших" (Ваикра 3:17), и сказано: "не в небесах она" (Дварим 30:12), из чего следует, что и пророк не имеет права вносить какие-либо изменения.

Поэтому, если придет человек, еврей или нееврей, сделает знамение и скажет, что Бог послал его добавить заповедь, или отменить заповедь, или дать уже существующей заповеди объяснение, которого мы не слышали от Моше, или скажет, что те заповеди, которые получил народ Израиля, не были даны навсегда во все поколения, но были временными законами, а ныне уже не актуальны – это лжепророк, потому что он хочет отменить пророчество Моше; и суд приговаривает его к смертной казни..., за то что посмел говорить от имени Всевышнего то, что ему не приказано. Ведь Он... поведал Моше, что этот закон дан "нам и нашим сынам навсегда" (Дварим 29:28), и "Бог – не человек, чтоб изменить свое мнение" (Бэмидбар 23:19).

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם, ונאמר לא בשמים היא, הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה,

לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה, ומיתתו בחנק על שהויד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכוב.

Таковы законы, предназначенные для того, чтобы предохранить Тору от внесения изменений. Вопрос в том, удалось ли еврейскому народу на практике сохранить Тору в целостности и сохранности, уберечь ее от искажений и разночтений?

Для того, чтобы подойти к вопросу критически, надо выяснить сначала, сохранился ли текст Торы без изменений, а затем, по мере возможности проверить неизменность законов Устной Торы на протяжении последних 3000 лет.

Итак, начнем с текста Пятикнижия. Беря в руки какую-нибудь книгу, выпущенную в 20-ом столетии, мы нередко можем обнаружить в ней вкладыш с «замеченными опечатками». А незамеченных сколько – и это при современных методах набора! А что же говорить о книге, которая в течение трех тысяч лет переписывалась от руки – сколько разночтений должно накопиться! Но если сверим современные свитки Торы, написанные в соответствии с традициями самых разных общин, в том числе и изолированных на протяжении столетий от остального еврейского мира, то мы найдем всего 9 различий. Большинство их касается орфографии, а именно полного или краткого обозначения звука «о». Как известно, звук «о» в святом языке (и в современном иврите) может передаваться в двух формах:

- «полным написанием» (ивр. מלא, *ktiv male*) – когда к корневым согласным добавляется буква вав с огласовкой *холам*
- сокращенным написанием, т.е. огласовка *холам* без буквы вав.

Так вот, свитки йеменской общины отличаются от масоретских¹ свитков тем, что в ряде слов используется «полное написание» вместо сокращенного или наоборот². Понятно, что способ написания в этом случае не меняет не только значения слов, но даже их произношения. То же самое можно сказать о различии в орфографии слова פצול – в одних свитках оно пишется через פ, а в других через פ': פצול. И чтение и смысл остаются неизменными.

Есть один случай, в котором изменяется произношение, хотя смысл остается неизменным: «И было всех лет жизни Ноаха девятьсот пятьдесят лет». В масоретском тексте глагол «было» стоит в единственном числе, а в йеменском – во множественном: «И были все годы жизни Ноаха девятьсот пятьдесят лет».

Вот и все! Это потрясающий результат!

Для сравнения: в Илиаде Гомера есть около 15600 строк. Сомнению подвергается смысл 764 строк. Иными словами, текст Илиады искажен на пять процентов. Индийский национальный эпос «Махабхарата» дошел до нас в еще более искаженном виде. Он примерно в восемь раз длиннее Илиады и Одиссеи вместе взятых, и насчитывает около 250 тысяч строк. Из этого числа искажено около 26 тысяч (10 процентов)».

В лучшем состоянии находится текст Нового Завета: из имеющихся 150 тысяч разночтений 400 ведут к сомнениям в смысле текста, а 95 из них имеют существенное значение. Хотя в целом, 400 слов – это только половина процента текста Нового Завета. Но все же никакого сравнения с девятью разночтениями в области орфографии быть не может!

Каким образом была достигнута такая точность, такое малое число разночтений? Скорее всего, причиной тому очень строгие законы, касающиеся свитков Торы. Вот некоторые из них: переписчику нельзя писать по памяти, даже если он знает весь текст наизусть, обязан иметь перед глазами выверенный оригинал. После написания текст должен быть проверен другим человеком, и только тогда свиток может быть пригоден для чтения в публичного синагоге, которое происходит три раза в неделю.

Каждую неделю читают новый раздел Торы, так что за год прочитывается все Пятикнижие. Это публичное чтение служит дополнительной проверкой: когда один человек читает по свитку, все остальные следят по своим книгам, и, если тец ошибается, его тут же поправляют. Так что, если несмотря на скрупулезную проверку, все-таки вкралась ошибка, ее рано или поздно обнаружат при публичном чтении. Свиток, в котором обнаружилась ошибка, даже одна лишняя или недостающая буква, должен быть моментально выведен из употребления. Его нужно отложить в сторону и исправить в течение 30 дней – если это не сделано, свиток обязаны предать погребению (несмотря на то, что его стоимость минимум \$50000), так как ошибка не должна остаться ни в коем случае. Немедленного исправления требует не только слово, в котором есть недостающая или лишняя буква, но и буква, написанная неясно, так что можно принять ее за другую.

Закон указывает и на правило поведения в том случае, если несмотря на все старания, вскрылись разночтения.

¹ Широко распространенный вариант текста Торы, передававшийся без изменений в течение многих веков в большинстве еврейских общин. В основу текста легли разработки ученых-масоретов VIII века н.э.

² דוגמה להבדלים כאלה נמצאת בדברי קין בפרשת בראשית: "גדול עוני מןשוא", שבנוסחי תימן וכתר ארם צובה כתוב: "גדול עוני מןשוא".

6. ר' אברהם בן מרדכי הלוי, שו"ת גינת ורדים חלק א"ח, כלל ב סימן ו:

אמרינן במסכת סופרים (ו, ד): שלשה ספרים מצאו בעזרה בשנים כתוב מעונה ובאחד כתוב מעון וקיימו את השנים וביטלו את האחד וכן בזעטוטי ואצילי וכדין עשו שביטלו את האחד מפני הב' דמדאורייתא אית לן למיזל בתר רובא בכל מילי ואע"ג דאפשר ושכיח דלאו קושטא עבדינן... ודכוותה עבוד אנשי העזרה שכשמצאו מחלוקת בספרים הלכו אחר הרוב והשתא אי עבדי הכי ספרי קמאי ששיערו ובחנו ודקדקו וטרחו הרבה ומנו אותיותיה של תורה ודקדקו בחסרות ויתירות והלכו בספיקן אחר הרוב פשיטא מלתא טובא דשפיר עבוד כדין וכהלכה וכו' ונמצא בזה שדברי הרמב"ם ז"ל באו על נכון שכיון שיש מציאות לברר ולידע מוצא כל ספר וספר מתחילתו כיצד היתה יש לנו לחלק במחלוקת שנמצאת ביניהם אחר הרוב והספר שידוקדק על אופן זה חשיב לן כנתינתו מסיני וכל חסר ויתר שנמצא הפך ממנו הוי פסול מן התורה לגמרי ואין בו קדושת ס"ת כלל וכו' ולכן תיקון ספרים שבידינו שתיקנו לנו הראשונים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע דיינינן ליה כאלו הוא מקובל בידינו מסיני וכו'.

ובכן, מבחינה הלכתית יש להחיל את המושג 'תורה מסיני' על כל הכרעה אנושית שנעשתה לפי העיקרון ההלכתי של הליכה אחר הרוב. העדות הראשונה על הכרעות נוסח בדרך זו מצויה בסיפור על שלשת הספרים שנמצאו בעזרה, והיא דנה אפוא במציאות של ימי בית שני, כשבבית המקדש עצמו היו ספרים שנבדלו זה מזה בנוסחם, והכריעו ביניהם כדי לקבוע נוסח מוסמך. מרגע זה ואילך נחשב הספר המייצג הכרעות אלו מבחינה הלכתית כאילו ניתן מסיני, למרות שאפשר כי איננו מייצג את הגרסה הנכונה מבחינה היסטורית.

ההלכה קובעת רק את הרצוי, ולא את המצוי: מי שאוכל בשר, שנמצא לפני חנויות שרובן מוכרות כשר, יכול להיות סמוך ובטוח, שלא עבר על מצוות התורה. כי התורה שאסרה לו לאכול נבילה - היא המתירה לו לסמוך על הרוב. אך אותה הלכה איננה קובעת מציאות; אין בידיה לומר, אם בהמה זו נשחטה כדין או התנבלה בשחיטתה. כי ההלכה כשמה כן היא: היא מורה לאדם את הדרך "ילך" בה ומבדילה בין מותר לאסור, בין טהור לטמא. ולא המציאות קובעת את דרכו של האדם, אלא רק ההלכה המתייחסת אל המציאות.

ומסתבר, שכך יש לומר גם ביחס להלכה, שמסרה לידינו את נוסח המקרא; גם היא איננה קובעת מציאות, אלא רק מורה "הלכה". אין בידיה לומר, מה טיבו של הנוסח הזה, שנקבע על פי הרוב. אך אנו אין לנו אלא ההלכה שבידינו. שהרי כל עצמנו לא באנו אלא לקיים את מצוות ה' - ללמוד את תורתו, כדרך שנצטוונו מפיו, ולהידבק על ידי כך בקדושתו. והואיל והוא יתברך ציוונו לנטות אחרי הרבים, הרי הוא לא יעשה את דבריו פלסתר; ולפיכך כל הלומד את הנוסח הזה - יהא טיבו אשר יהא - כבר קיים את מצות תלמוד תורה וכבר נתקדש בקדושת נותן התורה.

УСТНАЯ ТОРА

Теперь перейдем к Устной Торе – не изменялись ли ее законы на протяжении столетий?

За доказательствами обратимся к археологии она поможет выяснить, соблюдали ли евреи тысячи лет назад те же заповеди, что и сегодня.

Трудно найти артефакты, подтверждающие соблюдение заповедей Субботы и праздников, порядка молитв и брачного права. Поэтому сосредоточимся на заповедях, которые значительно легче проверить: на микве и тфилин.

Израильский археолог Йигаль Ядин раскопал в 60-ых годах прошлого века разрушенную крепость Массаду и среди прочих сооружений нашел там руины нескольких микв, устройство и размеры которых соответствуют талмудическому описанию и современной практике. Вот воспоминания рава Мордехая Элияу, тогда раввина Беэр Шевы, приглашенного Ядином для осмотра миквы:

היות שלא הייתה גישה למצדה דרך ים המלח אלא דרך באר-שבע, ואני כיהנתי כדיין בבאר-שבע, יגאל ידין קרא לי לראות את הגילויים. כשהגעתי לשם הוא הראה לי את המקוואות שהיו בזמנם. מדדתי את המידות של המקוואה ומצאתי שהם תואמים להלכה. שמתי לב לחריץ החקוק באחד מקירות המקוואה, וכששאלתי אותו אם הוא יודע את פשר הדבר, הוא לא ידע. הסברתי לו שזה סימן לגובה המים שיש בהם ארבעים סאה, והיו צריכים להקפיד שלא יפחתו המים משיעור זה. הוא מאוד שמח על התגלית.

Следует обратить внимание, что законы миквы даны в тексте Пятикнижия только намеком, подробное их изложение в Талмуде было записано через четыреста лет после разрушения Массады. Значит Талмуд не изобрел ничего нового, а только зафиксировал древнюю традицию.

В пещерах неподалеку от Массады были найдены несколько пар тфилин, о чем мы тоже узнаем из воспоминаний рава М. Элияу:

אחר כך הוא הביא לי זוג תפילין שמצא בחפירות. אמרתי לו שאני רוצה לראות אם הן תפילין של רש"י או של רבנו תם. יגאל ידין היה מנומס ואמר לי ברגישות: כבוד הרב אולי בקי בהלכה, אבל לא בקי כל כך בהיסטוריה. רש"י ורבנו תם היו לפני שמונה-מאות שנה בצרפת, ואילו מצדה זה לפני אלפיים שנה בארץ ישראל. לא ייתכן שאלה תפילין של רש"י ורבנו תם.

הסברתי לו בעדינות שתפילין של רש"י ותפילין של רבנו תם הם שמות של שיטות הלכתיות שהיו נהוגות גם קודם להם הרבה שנים, ורק נקראות עם שמם. הרב סיפר כי אחרי שפתחו את התפילין הללו, מצאו שהם כתובות כשיטת רש"י. הכתב מאוד ברור, למרות השנים הרבות בהן הן היו קבורות באדמה.

7. А вот что вспоминает сам Йигаль Ядин:

אחרי מלחמת ששת הימים רכשתי מסוחר עתיקות עבור היכל הספר דבר, שנתברר אחר כך שהוא קופסת תפילין ובה כל ארבע פרשיותיה. התפילין הקדומים ביותר שבידינו, מימי בית שני, היו כתובים בידי סופר סת"ם בכתב זעיר ביותר שהתעוררו בעיות מסוימות שצריך היה לאמתן במעבדה, שרק למשטרת ישראל יש כמות. יום אחד נסעתי ברכבת מירושלים לתל אביב לאותה מעבדה ובכיס תצלומי התפילין הללו שאיש זולתי לא ראה אותם, ואירע לי מה שקורה למספר נוסעים ברכבת בקו זה: כשעברנו את כפר חב"ד עלו כמה אברכים לרכבת, ואחד מהם הפציר בי להניח תפילין, סרבתי אך כשנוכחתי שמבטאו אינו ישראלי, שאלתי מאיזה ארץ עלה לארץ, הוא השיבני שעלה זה לא מכבר מברית המועצות. שאלתי "ובברית המועצות הנחת תפילין?" אמר לי: "כל ימי חיי מאז הגעתי למצוות הנחתי תפילין", כשמעתי כך אמרתי לו: "אם אתה בברית המועצות קיימת את המצווה הזאת, לא אסרב גם אני" – והנחתי תפילין.

בתל אביב לפני רדתי מהרכבת, ניגשה אלי אשה ואמרה לי: פרופסור ידין, אני שמחה שנענית לבקשתו של אותו אברך, שלמעשה לא הכירך. בני מחסידי חב"ד נפל לא מזמן בתעלת סואץ". לדבריה היה החב"דניק היחיד בין הצנחנים. לפני מותו – סיפרה "בקרוהו אנשי פלוגתו ושאלוהו לרצונו. אמר להם "הניחו תפילין", "במשך היום ראיתי בעיני רוחי כאילו אף אתה הצטרפת לבקשתו". אני מודה שלא יכולתי לעצור בעד דמעותי באותו רגע. אמרתי לה "איזה צירוף מקרים מופלא! בכיסי תצלומי התפילין הקדומים ביותר שבידינו, ולא אוכל לעשות עמך חסד גדול יותר מאשר להראותם לך ברגע זה".

8. דברי דוקטור יונתן אדלר

במאי בשנה שעברה ביקרתי ברשות העתיקות במסגרת המחקר שלי על בתי התפילין, ובמהלך הבדיקה של אחד מהם שמתי לב שמבצבצת מתוכו יריעת קלף. הבנתי שיש כאן קלף שלא הבחינו בקיומו, מגילה חדשה שלא נחשפה מעולם. הבאנו את בתי התפילין מהמחסנים המוגנים ברשות העתיקות לבדיקת סיטי בבית החולים שערי צדק כדי לגלות אם יש בתוכם עוד יריעות שאנחנו לא רואים, והתוצאה היא שיש ככל הנראה עוד יריעה אחת.

בדצמבר 2013 נמסר לי מהמעבדה שיש קופסה עם ממצאים מאחת המערות, אבל הם במצב חמור מאוד, בעיקר אבק. ביקשתי לראות אותה, ובאמת היו בתוכה הרבה חלקי עור שפשוט התפוררו, אבל פתאום הצבעתי על פיסה קטנה ואמרתי שזה בית של תפילין. מתברר שידעו על קיומו בין הממצאים, אבל לא ידעו מהו במהלך השנים. מארבעת התאים של התפילין שרדו רק שניים וחצי, ואלה הסתירו בתוכם שתי יריעות של קלף מקופל שמעולם לא נפתחו. כעבור חודש הגעתי לכאן שוב לחפש עוד ממצאים, וגיליתי עוד יריעות שהיו מקופלות וקשורות באמצעות חוט שערה.

השתתפתי בכנס בלוגאנו שבשווייץ, שם הרציתי על התגליות החדשות, וכשחזרתי משם הובא לידיעתי שיש ככל הנראה עוד תפילין, הפעם לא מקומראן. הן נמצאו במחסן המוצגים במוזיאון ישראל, בין הממצאים מסקר וחפירה שערך יוחנן אהרוני ב-1960 במערות בר כוכבא שבנהל צאלים. מדובר בבית התפילין הכי שלם שיש לנו והכי יפה, וזה מרגש כי ככל הנראה יש בתוך הבית גם יריעות קלף, ונוכל בסופו של דבר לפתוח אותן ולגלות מה יש בהן.

התפילין האלה הן מימי מרד בר כוכבא. אני חושב שכשמצאו אותן, לא ידעו שמדובר בתפילין ובכלל לא הבינו מה יש לנו בידיים. אם היית מוצא דבר כזה באדמה, ברור שלא היית יודע שאלה תפילין. אבל מדובר בממצא שלם

ותמים לחלוטין, וכרגע מתייעצים עם מומחים מכל העולם כדי למצוא את הדרך הנכונה לפתוח ולחקור אותן. נוכל עכשיו לדעת, למשל, לפי איזה סדר מונחות הפרשיות בתוך התפילין.

Тфилин, которым не менее 2000 лет.

9. אנקדוטה: הגיון של חוקר

במערות מדבר יהודה נתגלו בסך הכול 18 בתי תפילין בעלי ארבעה תאים ולפחות תשעה בתי תפילין בעלי תא אחד... רוב החוקרים שהתייחסו לבתי התפילין ממדבר יהודה הניחו, על סמך המקורות התנאיים והאמוראיים המאוחרים, כי בתי התפילין בעלי ארבעה תאים הם 'תפילין של ראש', ואילו בתים בעלי תא אחד הם 'תפילין של יד'.³ יהודה כהן כבר העיר שזיהוי זה מבוסס על הנחה בעייתית, ולפיה הפרקטיקה של הריטואל הייתה שמרנית ולא השתנתה מימי הבית השני ועד לזמנם של חכמי המשנה והתלמוד. הוא הציע שייטכן ששני הטיפוסים: בתים בעלי תא אחד ובתים בעלי ארבעה תאים, אינם שני מרכיבים של נוהג אחד, אלא השניים משקפים הבנות שונות לגבי אופן היישום של הריטואל. לפי הצעתו, בעוד אחדים יישמו את הריטואל באמצעות בית תפילין אחד בעל תא אחד, אחרים יישמו אותו באמצעות בית תפילין אחד בעל ארבעה תאים.

עוד פנינה של "חוקר" אחד. הוא נשאל: "האם הממצאים שלך מתיישבים עם האמונה שההלכה לא השתנתה לאורך הזמן, ושהמסורות השונות השתמרו עוד מהר סיני?" והנה תשובתו:

"זאת הנחת יסוד שגויה, המחשבה שההלכה לא השתנתה מעולם. אפילו דבר פשוט כמו מקווה השתנה במהלך אלפיים השנים האחרונות. העובדה היא גם שהיום מניחים תפילין גדולות, ובעבר הן היו קטנות"⁴, שהצורה של התפילין הייתה מלבנית ולא מרובעת כמו היום, ושהצבע שלהן היה חום"⁵.

מנגנוני הגנה בתורה

הקדוש ברוך הוא גם צפה שנצטרך להעביר את התורה ודורות הבאים בדייקנות ולכן הוא הכין בתורה מנגנונים מדהימים ומדויקים שבזכותם אנחנו יכולים לקיים את התורה כפי רצונו להלן נפרט את המנגנונים:

1. **ריבוי ספרי תורה**: משה רבנו כתב 13 עותקים של ספר-התורה, עותק אחד מסר לכל שבט ושבט ואת האחרון הניח בארון הברית, במשכן. ישנה מצווה להרבות בכתיבת ספרי תורה: ריבוי עותקים מקשה על

³ ראו לדוגמה: Harding Lankester 35–34 1977; Milik 7 1955; ידין תשכ"ט.

⁴ לדיעתו של חוקר דגול, אין שום הלכה שקובעת גודל התפילין, בין גדולים בין קטנים, הרי הם כשרים.

⁵ צבע העור הוא חום, וכשירוד צבע השחור (ובמשך 2000 שנה הוא אמור לרדת), נשאר צבע חום.

זיוף, שכן, מי שירצה לזייף, יצטרך לזייף את כל העותקים. וכן אף אם בחלק מהספרים ישתבש או ישתנה משהו, הרי ישארו עוד הרבה עותקים שמהם ניתן יהיה לגלות ולתקן את המעוות.

2. ספירת אותיות התורה : חכמי ישראל נקראו בעבר סופרים (לדוגמא: עזרא הסופר), משום שספרו ומנו את אותיות התורה. בעלי המסורה ספרו את הפסוקים, המילים והאותיות בתורה, קבעו לכל ספר את מספר הפסוקים, המילים והאותיות שלו וכן הראו את מקום חצי הספר לפי מניין הפסוקים, המילים והאותיות.

אחת מהדרכים של תכנת אנטי וירוס למחשבים לזיהוי וירוס הינה על פי השוואת גודלי קבצי מחשב נוכחיים לעומת גודל קבצי המחשב המקוריים, כשכל שינוי בגודל נחשד כוירוס ונבדק. כך גם אצל בעלי המסורה, כל שינוי אפילו הקטן ביותר במניין הפסוקים, המילים והאותיות בספר התורה היה נתקל בהתראה, התנגדות והסרה.

3. תו תקן לספרי התורה : ישנה מצווה להעתיק את ספר-התורה תוך הקפדה על דיני כתיבה. לדוגמא: כתיבה בדיו מיוחדת, על קלף מעור של בהמה, רק על ידי סופרים מומחים יראי-שמיים ועוד.

כתיבת ספר אחד אורכת כשנה וספר הפגום בהלכה אחת או אפילו באות אחת נפסל. כל זאת מביא להקפדה יתירה בכתיבת הספרים ולפסילת ספרים פגומים וכך נוצר מצב שספרים שכבר "עברו" את ביקורת "מכון התקנים" ה"קשוח" והבלתי מתפשר של ההלכה, הם כמו מוחתמים בתו תקן של ההלכה ונמצאים בדרגת שלמות, כראוי לספר הספרים.

4. קריאת התורה ברבים : בכל יום שבת וימים שני וחמישי, קוראים בתורה בבית הכנסת וכן מגביהים את ספר התורה כשכל הקהל אומר: "וזאת התורה אשר נתן משה לבני ישראל". כמו כן ישנה הלכה הקובעת שכל אחד חייב לקרא כל שבוע את פרשת השבוע – פעמיים ופעם נוספת בתרגום לארמית. וכך כשכולם מכירים ויודעים קשה לטעות או לזייף.

5. מצות הקהל : פעם אחת בשבע שנים היו מקהילים את כל העם ומקריאים לפניהם את התורה. וזאת מתוך הספר התורה המקורי שכתב משה רבינו והיה מונח בבית המקדש. וכך כל אחד יכול היה להשוות את העותק שבידו עם המקור ולתקן את הטעויות אם היו.

6. מצוות למוד תורה : המצווה הגדולה ביותר היא לימוד התורה באופן של חזרה ושינון ושוב חזרה ושינון ושוב... כך שלפנינו מנגנון זכירה בלתי נפסק וכשהכל בקיאים בחומר איך ישכח או יסולף דבר?

האם יסכים משהו לקנות מכונית מרצדס תוצרת יפו במחיר מלא? התשובה ברורה. כולם יודעים שמרצדס מיוצרת בגרמניה ולכן קשה לזייף. כך גם התורה, כשכולם בקיאים בה – מי יוכל לשנות?

7. ימי זיכרון : ישנם ימים מיוחדים שבהם מתייחד כל העם עם זיכרונותיו. בדיוק כמו יום השואה שעליו נאמר "לזכור ולא לשכוח". כך חגי ישראל הם ימי זיכרון למאורעות שארעו לעם ביציאת מצרים ומתן תורה. לזיכרון יציאת מצרים יש את "חג-הפסח" וכך כתוב בספר דברים, פרק ט"ז. לזיכרון מתן-תורה יש את "חג-השבועות", ראה שוב ספר דברים ט"ז. לזיכרון לסוכות ולענני הכבוד שהיו לבני ישראל במדבר ביציאתם ממצרים – יש את חג סוכות. וכך בשאר חגי ישראל.

8. והגדת לבניך : ישנה מצווה להקניית התורה לבנים, ממשיכי הדרך. כמו שכתוב: ושננתם לבניך ודברתם בם וכו' ועוד פסוקים רבים בהם התורה מצווה אותנו ללמד ולשנן לבנינו את התורה והלכותיה. היהדות פיתחה מוטיבציה אדירה להעביר את המסר בצורה מדויקת – ודיברה רבות על מעלתם של הלומדים תורה והמעבירים אותה בדיוק גדול. מוטיבציה זו באה לידי ביטוי במהלך ההיסטוריה היהודית בכל תפוצות ישראל במסירות נפש שמסרו נפשם היהודים על כל פרט ופרט מפרטי המצוות.

כשאנו מספרים על יציאת מצרים, בודאי שאין אנו מחדשים דבר. הלא כל אחד שמע זאת מאביו – לפחות פעם בשנה – בשולחן הפסח, בליל הסדר, בקריאת ההגדה (הגדה מלשון הגד-אמירה ולא אגדה).

9. המחשה : כל מחנך יודע שדרך מצוינת להשריש חומר לימודי היא – לימוד חזותי והמחשה. ביהדות, על מנת שהזיכרונות יהיו "טריים ורעננים", מקפידה התורה על המחשה קפדנית של קורות העם. לדוגמא: בפסח – אכילת פיצות שבצקן לא החמיץ (שהכנתן ארכה לא יותר מ – 18 דקות), לזכר הפיצות שאכלו אבותינו ביציאתם ממצרים. בסוכות – ישיבה בסוכה ארעית ולא בסוכת קבע, בדיוק כמו הסוכות שמשו את אבותינו במדבר. מצות מזוזה- לזכר הדם שמרחו אבותינו על משקופי הבתים כסימן למלאך שבצע את מכת הבכורות שיפסח על בתיהם. וכך הדברים, לא רק שלא נשכחים או משתנים, אלא, אף נזכרים!

10. "כי יקום...נביא" : אפילו אם יקום נביא שהוכיח עצמו כנביא אמת, אם ירצה לשנות את התורה, אין לשמוע בקולו ויש להורגו (ראה דברים, י"ג). אנו רואים שמרגע נעילת המערכת, כלומר חתימת התורה, אין לאף אחד סמכות לשנות אפילו את הפרט הקטן ביותר בתורה, אפילו אם מדובר באדם שמוכיח – על פי המופתים שהוא עושה שהינו נביא אמת ואדרבא, בזה שהוא בא לשנות את התורה, מזה מוכח שהוא נביא שקר.

11. אורח חיים מיוחד: ביהדות ישנה חזרה תמידית על יסודות האמונה באופן מעשי. היהודי מצווה בכל זמן, לזכור את מאורעות יציאת מצרים, למן קומו מהמיטה עד שהוא הולך לישון. (דברים ו', ד')
12. איסור השפעה מהגויים: איסור חיתון עם גויים, איסור המרת דת וכן האיסור ללכת בדרכי הגויים (ראה דברים י"ג). גוי שרוצה להתגייר, חייב בין השאר להוכיח – בקיאות בתורה ובהלכותיה, דבר השומר שלכל משפחת העם היהודי תהיה רמת ידע מינימלי של השורשים ההיסטוריה והתורה.
13. "לא תוסיף ולא תגרע": אחד מאיסורי התורה החמורים הנו האיסור להוסיף או להחסיר מהלכות התורה. וכי על מה יוצא הקצף על המשנים והמעדכנים את התורה למיניהם? אלא, שאם כל אחד ישנה בשם הרפורמה, הקידמה והזמן את דברי התורה, עתידה היהדות להתנפץ לאלפי רפורמיסטים שונים ולבסוף גם להיעלם. "נעילה" זאת של התורה מפני כל שינוי עתידי, מגינה עליה ומשמרת אותה.
14. הקפדה מוחלטת: התורה דורשת להקפיד על המצוות כולן קלה כחמורה על כל פרטיהן. הנה אנו רואים מה תפקידה של אותה "פנאטיות" שדוקא "קפדנות יתר" זו על הפרטים עוזרת לשמר בקפדנות על התורה שלא תשתנה ולא תשכח.
15. אביזרי זיכרון: דברים ז, מזוזה – נדרשת על כל פתח, תפילין עם פרשת יציאת מצרים – נדרש להניח כל יום, ציצית – נדרשת ללבישה 24 שעות ביממה – למען זכירת מצוות התורה (במדבר טו). ...ובכלל היהודי נדרש להיות כולו מונמנט זיכרון ומצבה חיה בכל אורחות חיי: בלידתו, בלבושיו, באכילתו, בחגיו, בחתונתו ובמותו.